

Col·lecció l'illa Roja de narrativa, 14
Els misteris d'Itàlia

Edicions Sidillà SL
La Bisbal d'Empordà 17100
info@edicionssidilla.cat
www.edicionssidilla.cat

Títol original: I MISTERI D'ITALIA by Dino Buzzati
© Dino Buzzati Estate. All rights reserved handled by
The Italian Literary Agency, Milan, Italy.
Publicat a Itàlia per Arnoldo Mondadori Editore, Milano.

Per mediació d'Ute Körner Literary Agent

© de la traducció: David Guixeras Olivet

© Il·lustració de la coberta: Montse Mayol

© d'aquesta edició: Edicions Sidillà

Impressió: Impremta Pagès, d'Anglès (la Selva)

Disseny: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

Primera edició: febrer 2023

Edicions Sidillà és soci protector d'Amics de la Bressola

La traducció d'aquest llibre ha rebut una subvenció de la
Generalitat de Catalunya

ISBN: 978-84-125747-6-0

Dipòsit legal: GI 88 2023

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment
aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO:

932720445 o cedrocat@cedro.org

DINO BUZZATI

Els misteris d'Itàlia

Traducció de David Guixeras Olivet

edicions
Sidillà

La Bisbal d'Empordà, 2023

Sumari

- 8 ✿ Palpitacions a mitjanit: hi ha un fantasma al graner
- 18 ✿ Els racons estranys del Vènet
- 29 ✿ El caramel embruixat fa un vol de quatre quilòmetres
- 41 ✿ Per a la seva última pel·lícula Fellini ha tingut trobades paoroses
- 54 ✿ Un pintor que va morir fa 70 anys ha pintat un paisatge a Torí
- 68 ✿ Els nens concebuts avui seran tots mascles?
- 81 ✿ La història del nen fetitxe
- 90 ✿ «Check-up» en deu minuts de la senyora Pasqualina

- 103 ✿ El secret de l'almirall
- 114 ✿ Melinda, bruixa per força
- 123 ✿ Un divendres memorable
- 134 ✿ Així s'apareix la Mare de Déu
- 144 ✿ La bella endimoniada
- 153 ✿ Festa a la vil·la amb el mag
- 166 ✿ L'esperit al graner
- 175 ✿ El vident fica els peus a la galleda sobre
la data de la seva pròpia mort
- 185 ✿ Tres històries del Vènet
- 195 ✿ Es diu plat volador, el diable del nostre
temps
- 202 ✿ Ens hi hem de resignar: els plats
voladors no existeixen

Per a la seva última pel·lícula Fellini ha tingut trobades paoroses

Roma, agost de 1965

Federico Fellini és actualment, a Itàlia, la persona més carregada de misteri.¹¹

Per a la seva nova pel·lícula, *Giulietta degli spiriti*, Fellini ha recorregut durant dos mesos la península i les illes per visitar els personatges més estranys i fins i tot inversemblants: mags, endevins, bruixes, posseïts, mèdiums, astròlegs, operadors metapsíquics, dipositaris de poders ocults... Se n'ha fet un tip, n'ha quedat saturat.

11 Federico Fellini i Dino Buzzati compartien l'interès pels fenòmens paranormals. Al cap de dos anys de la publicació d'aquest text, i quatre anys després d'haver guanyat l'òscar amb *Otto e mezzo*, Fellini abandonava el projecte de la pel·lícula *El viatge de G. Mastorna*, que es presentava com una odissea sobre el més enllà inspirada en el relat «Lo strano viaggio di Domenico Molo», de Buzzati, que Fellini havia llegit quan només tenia divuit anys. [N. del T.]

No és pas que volgués fer servir aquests tipus a la seva pel·lícula. *Giulietta degli spiriti* no és un documental de prodigis traduïts en clau fantàstica. És una faula inventada de nova planta pel que fa a l'argument, els personatges i l'ambient. De tots els mags interpel·lats, només compareix en carn i ossos Genius (pronunciat «Ginius», a l'anglesa), el desconcertant i pintoresc endeví de Roma que, per la seva manera de vestir i per la forma de captenir-se, recorda el sastre Schubert.¹²

El pelegrinatge ha servit a Fellini només com a preparació psicològica indirecta. El contacte amb aquelles criatures tan poc comunes donava impuls, en certa manera, a la càrrega màgica que Fellini ja duia a dins, de la mateixa manera que a alguns escriptors la música els serveix per activar les idees. I, a jutjar pels resultats, el sistema ha estat òptim. A *Giulietta degli spiriti*, que Fellini m'ha fet veure, el clima de sortilegi, d'inquietud, d'espera, no decau mai, amb una varietat enlluernadora de motius i fantasmagories.

Però Fellini en parla amb cautela, mirant de minimitzar la seva empresa. És evident que el director

12 Emilio Federico Schubert o Schuberth (1904-1972), dissenyador de moda italià. [N. del T.]

té una gran confiança en si mateix, altrament no gosaria fer una pel·lícula com aquesta. Però quan en parla entra en joc el seu *understatement* instintiu. La seva classe, també com a home, la revela de seguida aquesta simplicitat desarmant i espontània alhora. Un altre exemple autoritzat que confirma que el talent i l'arrogància no poden anar d'acord.

—Entre tants personatges de la Itàlia màgica —li pregunto—, quin li ha fet més impressió?

—La majoria, per bé que es tractava de fenòmens notables, no tenen res d'excepcional. Les taules semovents de costum, els desxiframents quiromàntics de costum, les lectures de cartes de costum, les operacions taumatúrgiques de costum; amb resultats sovint curiosos o fins i tot impressionants. Res, però, que es destaquí del repertori clàssic.

Molts d'aquests mags, o presumptes mags, semblaven haver perdut del tot la seva personalitat, com si estiguessin posseïts per un poder aliè a ells mateixos; per això es mostraven, en certa mesura, babaus, o absolutament infantils, o inexistents com a criatures humanes. Reaccionaven com autòmats i ni tan sols miraven d'interpretar allò que feien.

Tanmateix, Fellini em parla de Pasqualina Pezola, de Porto Civitanova, que aconsegueix «veure» l'interior del cos humà com si les vísceres estiguessin totalment lliures i exposades a la llum del dia. I per tant és capaç de fer un diagnòstic d'una precisió tremenda. «Sembla un Macario vestit de dona», explica Fellini.¹³ «Abans feia de pagesa. No té estudis, però està dotada d'una orella notable; barreja expressions rudes i populatxeres amb una terminologia mèdica prestada que davant dels clients li dona una certa autoritat. Per fer-se visitar venen fins i tot de molt i molt lluny, al voltant de casa seva hi ha sempre un formiguer de gent que espera, fins i tot fan nit al carrer per no perdre el torn. Com s'ho fa per visitar els malalts? Pasqualina seu, clava la mirada en el client, respira cada vegada amb més panteixos i contraccions. Cau finalment en una mena de trànsit lleu. Veuen com es transforma i del seu rostre sembla sortir-ne una cara més punxeguda. Mentre ho fa, posa la mà sobre els ulls fent visera, com si es protegís de la llum. Després s'aixeca. Xampurreja i barbolla potser fórmules màgiques. Es torna a asseure. Té dues

13 Erminio Macario (1902-1980), actor i humorista. [N. del T.]

o tres sotragades. Riu. Està preparada. Comença a parlar: “Veig l’estómac una mica desplaçat cap avall, veig tres càlculs, un de gran i dos de petits, a la bossa de la bilis...”. Talment com si, en comptes de les mirades, tingués rajos X».

Em parla llargament també del «zio Nardu»,¹⁴ un vell estrafolari que es convertia en cavall. Vivia en una pobra cabana a les rodalies de Nuoro. Fellini hi va anar acompanyat d’un capellànet amb fama de bon exorcista. Arribats a casa del zio Nardu, van haver d’esperar dues hores perquè no volia obrir. Finalment la porta es va obrir de bat a bat i va aparèixer zio Nardu, un vellet de setanta anys, amb una presència que no tenia res d’extraordinari. Tan bon punt va veure el mossèn, es va senyar. Li va fer una salutació gairebé servil i el capellànet se’l va mirar, sever: «Finalment et vols convertir? Has de deixar de transformar-te en una bèstia! Si no ho fas, acabaràs a l’infern...». I ell deia que sí, que estava penedit, prometia que no ho faria mai més, les llàgrimes li escolaven dels ulls. En aquest moment va intervenir Fellini: el capellà, si continuava d’aquella manera, ho espatllaria tot. «Sí, zio

14 Mantinc el *zio* del text italià (“oncle” o, potser en aquest context, “uncle”), primer entre cometes i després sense. [N. del T.]

Nardu, t'has de convertir», va dir el director. «He vingut expressament de Roma per parlar amb tu. Per demostrar-te la seva benevolència, l'Església et dona el permís per convertir-te en bèstia encara un altre cop». En sentir aquestes paraules, zio Nardu es va reanimar, va fer una gran riallada, va arrencar a parlar veloçment; no s'entenia res del que deia, semblava que recités una lletania de noms posats l'un al costat de l'altre sense cap lligam entre ells.

De sobte, va començar a renillar: no pas a emetre sons semblants a renills, sinó a renillar com si fos realment un cavall. De seguida es va produir una metamorfosi monstruosa. La cara va esdevenir un musell; el musell es va allargar per adquirir faccions equines; els ulls es van fer grans, totalment negres i molt brillants, ben bé com els ulls dels cavalls; les orelles es van desplaçar cap amunt fins a sobresortir del cim del cap. Fins i tot el cos, li va semblar a Fellini, va adquirir un aire segons com cavallí. Alhora, sempre proferint renills altíssims de joia, l'home-cavall va començar a tirar guitzes amb fúria. I el capellanet, a recitar les fórmules sagrades de l'exorcisme. Fins que l'altre es va calmar i al cap de pocs segons va recuperar els trets humans.

Al final d'aquella escena insòlita, Fellini va voler xerrar una estona amb zio Nardu. «Explica'm una mica», va demanar-li, «per què t'agrada fer de cavall». «Però si el cavall és més bo, més honest que els homes», va respondre el vell amb entusiasme. «No hi ha res de més bell que un cavall. Sí, per això vull convertir-me en un cavall. Sí, sí, soc un cavall».

Zio Nardu ha mort recentment, ben feliç perquè en l'agonia suprema va tenir una de les seves crisis i es va transformar en un corser. I les seves últimes raneres van ser renills. Un boig, al capdavall, però no pas un boig normal i corrent. A més, m'ha fet notar Fellini, la bogeria en alguns casos és «materialitzant», és a dir, l'home s'acaba assemblant a la persona o a la cosa en la qual es fa la il·lusió d'haver-se transformat. Així, hi ha el boig que es pot assemblar a Napoleó, el boig que assumeix la forma d'un ocell, etcètera.

«Però el personatge de bon tros més interessant», explica Fellini, «que destaca per damunt de tots els altres, completament fora d'aquesta galeria de fenòmens més o menys patològics, el personatge més portentós és el llicenciat Gustavo

Rol, de Torí.¹⁵ Fins i tot vostè ja en deu haver sentit parlar. No es tracta d'un "mag" més dotat que els altres. És un senyor civilitzadíssim, culte, espiritualment refinat, que ha anat a la universitat, que pinta, que ha fet molts anys d'antiquari. Però disposa de tants poders que no s'entén com és que no és famós arreu del món. Qui sap, potser no li ha arribat encara el moment».

»Allò que sap fer Rol és paorós. Qui ho presencia té la impressió d'enfonsar-se en un abisme marí sense escafandra. És el testimoni fascinant i provocador d'una transcendència. Si no en surt terroritzat és només pel seu tarannà jovial i bromista, una mica de fra Ginepro,¹⁶ per l'atmosfera saludable que desprèn. A més, ell mateix, abans dels experiments, intenta, amb les oportunes advertències, posar límits a la meravella, perquè altrament en podríem sortir desfets».

Del món prodigiós on viu Gustavo Rol, Fellini me n'ha parlat llargament, sense expressar cap

15 Vegeu la nota 19, més endavant. [N. del T.]

16 Fra Ginepro, en català Ginebre o Juníper (aprox. 1190-1258), va ser un dels companys de Francesc d'Assís, un personatge falsejat per la tradició llegendària, vist com un bufó de l'epopeia franciscana. Jacint Verdaguer li va dedicar un dels poemes del volum *Sant Francesc*. [N. del T.]

mena de dubte o de reserva. Heus aquí quatre episodis exemplars.

Estaven asseguts, Fellini i Rol, en una sala de l'hotel Principe di Piemonte, a Torí. Al seu costat, una tauleta i, a sobre, un gran tinter de plata. «Ara provaré un experiment», va dir Rol, «però t'he de dir que no sempre em surt. Veus aquell tinter? Et demano que no el perdis de vista». Fellini va mirar fixament el tinter. De seguida va tenir la sensació que «alguna cosa passava al seu interior, alguna cosa adversa, com un malestar lúcid». Tot d'una, mentre seguia amb la mirada fixa en el tinter, va «enfocar» el pla de la taula amb una claredat excepcional, però ja sense el tinter. El tinter havia desaparegut davant dels seus ulls. I Rol no s'havia mogut de la butaca, no havia mogut les mans.

«El tinter havia desaparegut», explica Fellini. «Però era com una mena d'eco. L'operació, com dir-ho?, havia passat en un altre pla, jo només en percebia una refracció». Rol estava amarant de suor, com si hagués fet un esforç llarg i extenuant. Però feia broma: «Ara m'arrestaran com si fos un lladre. Què podem fer? Aconseguiré fer tornar el tinter? Aquell senyor d'allà baix ens està observant. El coneixes, aquell home d'allà al fons?».

Fellini es va girar per mirar-lo. No hi havia cap senyor. Va tornar a mirar la tauleta. El tinter havia tornat.

«Com pot fer coses d'aquestes? Per allò que he intuït vagament, Rol ha de complir un seguit d'operacions mentals en les quals crea un cert ordre que es tradueix en realitat física. Qui sap, es diria que coneix la famosa llei d'Einstein segons la qual la matèria es pot transformar en energia, i a la inversa; només que ell l'executa en un pla mental».

Un altre prodigi es va produir en un restaurant, també a Torí. Havien acabat de dinar, ja havien pagat el compte. «Anem?», va proposar Fellini. «Sí, marxem», va respondre Rol. Fellini va fer el gest d'anar cap a la sortida, però es va adonar que Rol continuava assegut. «No t'aixeques?», li va preguntar. «Però si ja m'he aixecat», va dir Rol. «Eestic dret». Fellini se'l va mirar bé: Rol s'havia aixecat, certament, però tenia l'estatura d'un nan. El llicenciat Gustavo Rol, que frega el metre vuitanta, no era pas més alt que un nen de deu anys. Una cosa folla, al·lucinant, com Alícia en país de meravelles. «Va, marxem, marxem», va dir Rol a Fellini, anorreat. Però Fellini es va tornar a quedar

sense alè: sense haver-se pogut adonar del canvi, Rol s'havia transformat de cop i volta en un gegant i estava al seu costat com un xiprer. Feia com a mínim un pam més que ell.

I ara mi-te'ls al parc del Valentino, Rol i Fellini, en una tarda somnolent. Contràriament al seu costum, Rol es mostra malencònic, parla poc, persegueix pensaments desconeguts. S'asseuen en silenci en un banc. Més enllà, asseguda en un altre banc, una *nurse* dormisqueja amb el cotxet del nen davant seu. Una vespa ben grossa comença a volar damunt del cotxet. «Mira allà», diu Fellini, «hem de fer fora aquella bestiota». «No, no cal», respon Rol, i allarga la mà dreta en direcció a l'insecte. Un espetec de dits i la vespa cau a plom, fulminada en sec. «Ah, em sap greu», deplora l'home misteriós i fascinant. «Em sap greu. Això no t'ho hauria hagut de deixar veure!»

Quart cas. Per haver desobeït, Fellini es va trobar malament, durant dos dies no va aconseguir menjar ni dormir. «Em fa escollir una carta d'una baralla. Era, me'n recordo, el sis de trèvols. Queda-te-la, em diu, estreny-la fort contra el pit i no la miris. Ara en quina carta vols que la transformi? L'escullo a l'atzar. En el deu de cors, li dic.

Sisplau, repeteix ell, estreny-la fort i no la miris. Veig que es concentra, que fixa la mirada, amb intensitat espasmòdica, en la mà que agafa la carta. Mentrestant jo penso: per què no l'hauria de mirar? Sí, m'ho ha prohibit, però el to no era gaire dur. Potser m'ho ha dit precisament perquè desobeís? En fi, que no resisteixo la temptació. Aparto una mica la carta del pit i la miro. I aleshores he vist... he vist una cosa horrible que les paraules no poden dir... la matèria que es disgregava, una pasterada grisenca i aquosa que es descomponia palpitant, una amalgama repugnant en què les marques negres dels trèvols es desfeien i es destacaven unes vetes vermelles... En aquest punt he sentit una mà que em premia l'estómac i me'l girava com un guant. Una nàusea inexpressable... I després m'he trobat a la mà el deu de cors».

He demanat finalment a Fellini:

—De totes aquestes experiències, de totes aquestes bruixeries, n'hi ha hagut cap repercussió en la realització de la pel·lícula?

—És difícil de contestar —diu Fellini—. És cert que m'he trobat davant d'una colla d'oposicions imprevisibles i estranyes, gairebé com si una força obscura em volgués desencoratjar. Coses va-

gues, però, potser només sensacions meves absurdes... I després, arran d'aquesta pel·lícula, algunes amistats n'han sortit malparades, destruïdes, s'han perdut. Amistats d'aparença, superficials, és clar... Contra l'amistat vertadera no crec que la màgia pugui fer-hi gran cosa.